

TÜRÜK

Uluslararası Dil, Edebiyat

ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi

2017, Yıl:5, Sayı:10

Geliş Tarihi: 10.03.2017

Kabul Tarihi: 21.08.2017

Sayfa: 218-251

ISSN: 2147-8872

AMASYA, ÇORUM, TOKAT İLLERİ AĞIZLARINDA KULLANILAN BİR SESLENME EDATI : “HÊRÎ”

Sadi Hıncal Nakiboğlu*

Özet

Üzerinden çeşitli uygarlıkların geçtiği Amasya Çorum, Tokat illeri, önce Anadolu Selçuklularının sonra Osmanlı İmparatorluğunun yönetimine geçmiştir. Cumhuriyetin ilan edilmesinden sonra il olmuşlardır. Amasya, Çorum, Tokat ağızlarında “hêrî” seslenme edatının yaygın bir şekilde kullanıldığı görülür. “Hêrî” seslenme edatı genellikle cümlenin sonunda kullanılır. Başta kullanımı çok nadir görülmekle birlikte, ortada kullanımına da çok sık rastlanmaz. Yazı dilinde bir karşılığı yoktur. Amasya, Çorum, Tokat illeri ağızlarında kullanıldıkları cümlelere göre anlam kazanmaktadır. Amasya, Çorum, Tokat illeri ağızlarını konuşan kişilerin günlük konuşmalarda bu seslenme edatına sıkça yer verdiği görülmektedir.

Anahtar kelimeler: Amasya, Çorum, Tokat illeri ağızları, “hêrî” seslenme edatı, kullanım sıklığı

A COMPELLATIVE-ADDRESS PREPOSITION USED IN DIALECTS OF AMASYA, ÇORUM AND TOKAT PROVINCES: “HÊRÎ”

Abstract

Many civilization shad been existed upon the districts; Amasya, Çorum and Tokat such as Anatolian Seljuks and then the Ottoman Empire. After the proclamation of the Reublic they became cities. Hail preposition “hêrî” is wide spreadly used in the dialects of the cities; Amasya, Çorum and Tokat. Hail preposition “hêrî” is of tenly put at theend of the sentence. However, it is

* Yrd. Doç. Dr., Ömer Halisdemir Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi, orcid.org/0000-0002-8782-4832, s.nakiboglu@hotmail.com

seldomly used in the begin in gof the sentence, it is as rare to see in the middle of the sentence as well. There is no requital in written language. They are meaningful due to the sentences, used in the dialects of the cities; Amasya, Çorum and Tokat. It is observed that the peoples who speak the dialects of the cities; Amasya, Çorum and Tokat use it in their daily language frequently.

Key Words: The dialect sof the cities; Amasya, Çorum and Tokat, Hail preposition “hêri”, frequency of usage

GİRİŞ

Amasya

“Tarih, Hititler döneminde (İÖ 1900-1200) Amasid adıyla anılan Amasya, Hitit Konfederasyonu’nu oluşturan 13 kent devletinden biri oldu. Bu dönemde Hititlerin başkenti Hattuşayla (Boğazköy) yakın ilişkileri olduğu bilinmektedir. Kentin ünlü kalesinin Hititler tarafından yapıldığı, daha sonra çeşitli ek ve onarımlar gördüğü saptanmıştır. Kalede bugün ancak Roma dönemine ait duvar kalıntıları görülebilmektedir. İÖ 1200-700 arasında Frigler, daha sonra Kimerler, Lidyalılar ve İÖ 530’da da Perslerin egemenliği altına giren Amasya, Helenistik dönemden başlayarak “ Amaseia” diye anıldı. İÖ 291’de kurulan Pontus krallarına ait bu mezarlar Kral Mezarları diye anılır. Amasya İÖ 64’de Roma’ya bağlandı. İlkçağın ünlü coğrafyacısı ve tarihçisi Strabon, bu tarihte Amasya’da doğdu. İS 395’te başlayan Bizans döneminde kent dinsel bir merkez olarak önem kazandı. 1071’deki Malazgirt Savaşı’ndan sonra egemenlik Anadolu Selçuklularının eline geçti. Amasya bu dönemde zengin ve bayındır bir kent haline geldi. 1389’da Osmanlı egemenliğine geçtikten sonra sancak merkezi oldu ve birçok Osmanlı şehzadesi burada sancakbeyliği yaptı. Amasya’nın Kurtuluş Savaşı’nda da önemli bir yeri oldu. Mustafa Kemal işgale karşı direnme ve örgütlenme çalışmalarını yürütmek için buraya geldi; mücadeleyi yönlendiren en önemli bildirilerden biri olan Amasya Tamimi’ni de burada yayımladı. (21/22 Haziran 1919) Amasya Cumhuriyet’in kuruluşundan sonra 20 Nisan 1924’te il oldu” (AB. 1986: 72).

Çorum

“Tarih, Çorum, hem doğal yapı ve konumunun elverişliliği, hem de doğu-batı ve kuzey-güney doğal geçiş yolları üzerinde yer alması nedeniyle, çok eski bir yerleşim alanıdır. Başta Alacahöyük(*) ve Hititlerin ünlü başkenti Boğazhöyük(*) (Hattuşa) olmak üzere çok sayıdaki höyükleri ve yerleşmeleriyle Çorum’un tümü bir arkeolojik alan niteliği taşır. Alacahöyük, Kuşsaray, Büyükgölücek, Pazarlı, Eskiyapar ve Boğazköy çevresinde yapılan kazılarda Kalkolitik Çağ (İÖ 5500- 3500) ile İlk Tunç Çağına (İÖ 3500 -3000) tarihlenen yapın kalıntıları, çanak çömlek parçaları, süs eşyaları, silahlar ve çeşitli araçlar bulunmuştur. Çorum yöresinde İÖ 2000’lerde Hattilerin yaşadığı, Hattuş olarak bilinen bir kent devleti vardı. İÖ 1800’lerde Kussara krallarınca alınarak başkent yapıldı ve Hattuşa adı verildi. İÖ 1200’lerde Hitit İmparatorluğu’nun yıkılmasından sonra yöre Frig egemenliğine girdi. Kimmerlerin İÖ 4. yüzyılda Makedonyalılara, daha sonra da Kapadokyalılara bağlanan yöreye İÖ 2. yüzyıl başında Galatlar yerleşti. İS 1. yüzyıl başlarında Roma denetimine giren bu topraklar Bizans yönetimindeyken 710’da Arapların saldırısına uğradı. 11. yüzyılda

Danişmentlilerin, 12. yüzyılda da Anadolu Selçuklularının yönetimine giren yöre, 13. yüzyılda çıkan Baba İshak Ayaklanmasından etkilendi. Daha sonra İlhanlıların denetim alanında kalan Çorum yöresi Eretna Beyliği ile Kadı Burhaneddin Devleti tarafından da yönetildi. 1392'de, Kadı Burhaneddin komutasındaki güçlerle I. Bayezid'in (Yıldırım) oğlu Ertuğrul Bey komutasındaki Osmanlı ordusu, Çorum'un Kırkdilim Kalesi önünde karşılaştılar; Osmanlı ordusu yenilgiye uğradı. Kadı Burhaneddin Devleti'nin 1398'de yıkılmasından sonra Osmanlı topraklarına katılan Çorum, 1511'deki Şahkulu Baba Tekeli Ayaklanması'nın (*) önemli odaklarından biri oldu. 16. ve 17. yüzyıllarda Celali Ayaklanmaları'nı derinden yaşayan Çorum'da Çapanoğulları 19. Ve 19. yüzyıllarda uzun süren güçlü bir nüfuz kurdular. Türkmen ve Kürt aşiretlerinin yanı sıra Ermeniler ile Rumların yaşadığı bu topraklar 19. yüzyıl sonlarında Çapanoğlu Ayaklanması'na (*) sahne olan ve zaman zaman Pontusçu Rumların saldırılarına da uğrayan Çorum, Cumhuriyet'in ilanından sonra il yapıldı.

Kentin yapısı ve tarihsel yapılar. Eski bir yerleşim merkezi olduğu bilinen kent, Bizans döneminde Nikonias adıyla anılırdı. Bugünkü adının Danişmentlilerin buraya yerleştirdiği Çorumlu oymağından geldiği sanılır" (AB. 1986:203-204).

Tokat

"Adının kökenine ilişkin yeterli bilgi bulunmayan şehir. İlin orta kesiminde yer alır. XI. yüzyıldan sonra çeşitli bayındırlık çalışmaları yapılan yerleşme, Anadolu Selçukluları döneminde kalenin yer aldığı Hisartepenin doğu ve güney eteklerine doğru gelişmeye başladı. İç Anadolu ve Doğu Anadolu bölgelerindeki yerleşmeleri Karadeniz kıyısına bağlanan kervan yollarının buradan geçmesiyle önemli bir konaklama merkezi durumuna geldi. Sulu Sokak adıyla anılan çevresinde hanlarında yanı sıra, el sanatı ve tarım ürünleri ticaretinin yapıldığı Pazar panayır yerleri açıldı. XVII. Yüzyılda başlıca üretim etkinlikleri dokumacılık, yazmacılık bakırcılık ve şarapçılıktı. Tarih boyunca savaş, ayaklanma ve zaman zaman sellerden zarar gören şehir, 1684'teki şiddetli depremde büyük ölçüde yıkıldı. Daha sonra 1919 yangınında ve 1939 Erzincan depreminde büyük yıkıma uğradı. Daha önceleri yerel ticaret merkezi olan Tokat, Osmanlı İmparatorluğu'nun son yıllarında Sivas Vilayeti'ne bağlı 30.000 nüfuslu bir sancak merkezindeydi. Cumhuriyet döneminde il statüsüne kavuştu" (GA.,2006 : 1624).

M.Ö. 4000 yıllarından başlayarak 14 devlet ve birçok beyliğin yaşadığı ve egemen olduğu Tokat; geniş ve sulak vadilerle bunlar arasındaki geçitlerden oluşan bereketli alanların orta yerinde bulunmaktadır.

Katotik ve ilk tunç çağlarından sonra Büyük Hitit Devletinin doğu federasyonlarına bağlı birçok kentin, Yeşilirmak'ın kolları Kelkit, Tozanlı ve Çekerek kolu vadileri boyunca kurulması ile başlayan, Pers ve Pontus döneminde doruğa ulaşan derebeylik dönemi, Tokat, Niksar, Zile ve Turhal'da en tipik ve güçlü şeklini almıştır.

İlimiz toprakları üzerinde kurulan Hitit ve Frig yerleşim alanları, M.Ö. 2500 - 4000 yılları arasında, yüksek düzeyde sanat ve kültür yaşamına ulaşmıştır. İç Anadolu yaylalarını aşamayan İon Kültürünün M.Ö. 6. yüzyıldan itibaren, Kolonileri ile birlikte, Karadeniz'den

Polemonion (Ünye) ve Amisos (Samsun) yolu ile Komana ya (Tokat) gelmiş, güneydeki geleneksel "Kapadokya" ve doğudan gelen Pers kültürü ile kaynaşmıştır.

Daha sonra uzun bir dönem içerisinde Roma ve Bizans Egemenliği altına giren Tokat, Danişment ve Selçuklu Türklerinin siyasi üstünlükleriyle birlikte Maveraünnehir'den gelen Türk İslam kültürü ile tanışmıştır. 900 yıldan beri de Türk Egemenliği altındadır.

Selçuklular zamanında Anadolu'nun 6. büyük kenti olan Tokat, 12. yüzyılda Bizans ve Haçlı orduları, 1243 yılından itibaren de Moğol baskısı altında olmasına rağmen İlhanlı egemenliği sonuna kadar gelişmesini sürdürmüş, antik dönemlerde olduğu gibi ekonomi ve ticareti gelişmiş, doğu batı yönündeki büyük ticaret kervanlarının konakladığı hanlar, kervansaraylar ile düzenli yol ve köprüler inşa edilmiştir.

Selçuklu Türklerinin Anadolu'da yarattığı, özü güzellik ve sabır olan bu uygarlığın kültür, sanat, mimarlık, bayındırlık eserleri ile Tokat'ta hemen yüz yüze gelinir. Moğolların yaptığı büyük tahribatın ardından 14. yüzyıl sonunda Osmanlı egemenliğine giren Tokat, yükselme döneminde bölgenin tarım ve sanayi merkezlerinden biri olmuştur.

Evliya Çelebi'nin uzun uzun anlattığı gibi "Tokat'ın bağ. Bahçe ve ovaları Osmanlı Ordularının konaklama ve gıda ambarı olmuş, bakırcılık, ipekçilik, pamuklu dokuma ile çeşitli sanayi ve el sanatları gelişmiş, iş hanları ve çarşıları Bağdat, Bursa ve Halep'tekiler ile kıyaslanır olmuştur." ifadeleri bunun kanıtıdır.

17. yüzyılın bitimi ile beraber gerileyen imparatorluk döneminde, Tokat olumsuz etkilenmiş, gelişme ve canlılığını yitirmiştir. Osmanlı Devletinin gelişme devrinde önemini yitiren ve pek çok ekonomik sorunlarla karşılaşan Tokat, hiçbir gelişme gösterememiş, 1863'ten sonra Sivas'a bağlı bucak, 1878'de mutasarrıflık (sancak beyliği) 1920'de müstakil liva ve nihayet Cumhuriyetin ilanı ile birlikte il olmuştur. (<http://www.csb.gov.tr/iller/tokat/index.php?Sayfa=sayfa&Tur=webmenu&Id=2643>)

2.Değerlendirme

Türkiye Türkçesi ve Rumeli ağızlarının birçoğunda olduğu gibi Amasya, Çorum, Tokat ağızlarında da kullanılan fakat yazı diline geçmeyen birçok unsur vardır. Bunlardan biri de bu çalışmanın konusu olan "hêri" seslenme edatıdır.

"Anadolu ağızları üzerindeki araştırmaların tarihi pek eski sayılmaz. Türkoloji'nin bir bilim dalı olarak ele alınışına paralel olarak geçen yüzyılın ikinci yarısında 1860'lı yıllara kadar uzanır. Başlangıçta mütevazı derlemelerle ele alınan ve zamanla araştırma yönü daha ağır basmış olan bu çalışmaları, nitelikleri bakımından başlangıçtan 1940 yılına kadar uzanan birinci dönem çalışmaları ve 1940'tan günümüze kadar uzanan ikinci dönem çalışmaları olmak üzere başlıca iki devreye ayırarak incelemek mümkündür. Genel vasıfları itibariyle birinci devre "yabancı araştırmacılar devresi", ikinci devre ise "yerli araştırmacılar devresi" olarak da adlandırılır" (Korkmaz 1995:232). "Bu anlamda Anadolu ağızları hala Türkoloji'nin en bakir sahaslarından biridir. Daha üzerine araştırma yapılmamış birçok yöre vardır. Caferoğlu ve daha sonra Karahan'ın ağız haritası oluşturma çabası sonunda, birçok yöreyle ilgili derleme seferberlikleri yapılmıştır. Ancak Karahan'ın da ifade ettiği gibi akademik bilimsel

çalışmalar yapılmadan birçok yöre hakkında doyurucu bilgilere ulaşmamız mümkün olamamaktadır” (Karahan 1996; V).

Baş döndürücü bir hızla gelişen teknolojinin, özellikle haberleşme alanında son yarım asırda aldığı mesafeyle sözlü kültür değerlerini yavaş yavaş ortadan kaldırması üzüntü veren bir gerçektir. Bununla beraber, teknolojik gelişmeleri durdurmanın imkânsızlığı da ortadadır. O halde yapılacak iş, bir an evvel sözlü kültür değerlerini derlemek ve gelecek nesillere aktarmaktır. Bu amaçla, Türkiye Türkçesi Ağızları üzerine yapılan çalışmaların son yıllarda giderek arttığını biliyoruz.

“Yüzyıllardır halkımızın ağzından yörelere göre çeşitlenerek nesilden nesle aktarılan bu tabii, canlı bir insicamlı dil değerlerini bilimsel metotlarla tespit edip aktarmak önemli görevdir” (Özçelik vd.: 20001:1).

“Bugün pek çok ülke kendi lehçe ve ağız çalışmalarını çoktan bitirmiş bulunmaktadır. Türkiye’de ise bu çalışmalar her geçen gün artmakla beraber, bizi sonuca götürmekten şimdilik uzaktır. Bu çalışmalar tamamlandığında Türk dili araştırmalarında karşılaştığımız birçok problem de çözüme kavuşacaktır. Bu sebeple, ağız çalışmaları Anadolu ağızlarının ses ve şekil özelliklerinin ortaya çıkması, Türk dilinin zengin söz hazinesinin anlaşılması açısından gereklidir” (Nakiboğlu, 2001: III).

“Türkiye Türkçesi Ağızları, Türkçenin canlı müzesidir. Hem dilin zenginliği hem de tarihi gelişmesinin takibi Türkiye Türkçesi ağızlarında görülmektedir. Tarih boyunca Türkçe konuşulan hemen bütün coğrafyalardan Anadolu’ya göçlerin olduğu düşünülürse müzenin zenginliği bir kez daha ortaya çıkacaktır. Bu zenginliklerin belirlenmesi için Türkiye Türkçesi ağızları hakkında pek çok ciddi çalışma yapılmıştır. Özellikle son yıllarda ağız araştırmalarına verilen ağırlık sevindiricidir. Fakat henüz bölgelerin tamamı çalışılmadığı için bu konuda yeterli bir düzeye gelindiğini söylemek zordur” (Demir, 2001: II).

Anadolu toprakları üzerinde en geniş alana yayılmış olan ağızlar, Batı Grubu ağızlarıdır. Bu ağız bölgesi, doğuda Kuzeydoğu Grubu ve Doğu Grubu ağızları ile kuşatılmıştır. Bölgenin sınırları kuzeydoğuda Giresun’dan başlar, Sivas, Malatya, Adıyaman, Halfeti ve Birecik’i (Urfa) içine alarak güneyde Suriye sınırına ulaşır. Marmara Denizi, bu ağız bölgesinin kuzeybatıdaki tabii sınırınıdır.

Tarihî araştırmalar ve yer adları, 24 Oğuz boyundan 23’ünün Anadolu’da iskân edildiğini göstermektedir. Bunlardan en fazla yer adına sahip Kayı, Avşar ve Kınık boyları ile Salur, Çepni, Bayındır, Bayat, Alayuntlu ve Eymir boyları ve daha az oranda diğer boylar, Anadolu ağızlarının teşekkülünde rol oynamıştır. Tarihi bilgiler, bunlardan Kınık boyunun Ceyhan, Osmaniye, Arapkir, Adıyaman, Sandıklı, Isparta, Burdur, İzmir, Bergama, Tire, Manisa, Alaşehir, Demirci, Gördes, Simav, Balıkesir, Anadolu-Denizli-Çivril arasında ve Ankara, Kütahya, Sivas, Bolu, Kahramanmaraş dolaylarında yerleştiğini gösteriyor. Aynı kaynaklara göre, Salur boyu; Tarsus, Kadirli, Koçhisar, Ereğli, Niğde-Karahisar, Ürgüp, Aksaray, Amasya’nın güneyi, Sivas, Çankırı, Kastamonu-Küre, Sinop, Bolu, Çankırı, Çorum, Manisa (Akhisar, Gediz, Gördes)’ya, Avşar boyu da Gaziantep, Malatya, Tunceli, Elazığ

dolaylarına yerleşmiştir. Bu boyların iskân alanlarını kesin çizgilerle ayırmak bugün imkânsız görünmektedir. (Karahan, 1996: s. 114).

Amasya, Çorum, Tokat yöreleri de üzerine doyurucu araştırmalar yapılmamış yörelerdendir.

“Bu ağızlar, ayırıcı ve belirleyici bazı ses, şekil ve söz dizimi özelliklerine göre başlıca üç grupta toplanmaktadır: 1. Doğu Grubu Ağızları, 2. Kuzeydoğu Grubu Ağızları, 3. Batı Grubu Ağızları.

Amasya, Çorum, Tokat ağızları Batı Grubu Ağızlarının IV., VI., VIII. alt gruplarında bulunmaktadır.

IV. Grup

“Beypazarı, Çamlıdere, Kızılcahamam, Güdül, Ayaş (Ankara), Göynük, Mudurnu, Seben, Kıbrısçık (Bolu), Çankırı (Ovacık, Eskipazar ve Kızılırmak hariç), Tosya (Kastamonu), Boyabat (Sinop), Çorum merkez, İskilip (dağ köyleri hariç), Bayat, Kargı, Osmancık (Çorum) ağızları.

VI. Grup

Havza, Ladik (Samsun), Amasya, Tokat, Sivas (Şarkışla ve Gemerek hariç), Mesudiye (Ordu), Şebinkarahisar, Alucra (Giresun), Malatya merkez, Hekimhan, Arapkir ağızları.

VIII. Grup

Ankara merkez, Haymana, Bala, Şereflikoçhisar, Çubuk, Kırıkkale, Keskin, Kalecik, Kızılırmak (Çankırı), Çorum merkez ilçesi ile güneyindeki ilçeler, Kırşehir, Nevşehir, Niğde, Kayseri, Şarkışla, Gemerek (Sivas), Yozgat ağızları” (Karahan, 1996: s. 116-117).

Bu çalışmada Amasya, Çorum, Tokat ağzının genel özelliklerinden çok, başta Amasya olmak üzere Çorum ve Tokat illerinde yoğun olarak kullanılan “hđri” seslenme edatının kullanımı ele alınmaktadır.

Kaynaklara baktığımızda edatlar ve seslenme edatı ile ilgili şu bilgiler karşımıza çıkmaktadır:

Edatlar

“Edatlar manaları olmayan, sadece gramer vazifeleri bulunan kelimelerdir. Tek başlarına manaları yoktur. Hiç bir nesne veya hareketi karşılamazlar. Fakat manalı kelimelerle birlikte kullanılarak onları desteklemek suretiyle bir gramer vazifesi görürler. Onun için manalı kelimeler olan isimlerin ve fiillerin yanında edatlara da vazifeli kelimeler diyebiliriz.

Edatlar tek başlarına manasızdırlar. Fakat manalı kelimeler birlikte kullanılırken bir dereceye kadar anlam ve bir ifade kazanır, böylece bir gramer vazifesi yapacak duruma gelirler. İçlerinde bir kısmı tek başına da bir ifadeye sahip olabilir. Fakat bu ifadenin anlaşılabilmesi için de diğer kelime, kelime grupları ve cümlelere bağlanması lazımdır. Diğer bir kısmı ise birlikte kullanıldıkları unsurlardan ayrı bir şey ifade etmez, ifade bakımından sıkı sıkıya onlara bağlı kalırlar.

Edatlar birlikte kullanıldıkları kelimelerin, kelime gruplarının ve cümlelerin kullanışlarına ve ifade kabiliyetlerine yardım ederler. Bu bakımdan isim ve fiillere asıl kelimeler, edatlara ise yardımcı kelimeler diyebiliriz. Gerçekten edatlar dilin tam manasıyla destekleyici, yardımcı kelimeleridir.

Asıl edatların yanında edatlar gibi kullanılan diğer kelimeler olduğu gibi, edat iken isim durumuna geçmiş kelimeler de vardır.

Edatlar kelime yapımına elverişli değildirler. Ancak isimleşmelerinden kelime yapılabilir. Esas itibarıyla dilin eksik unsurlarıdır.

Edatlar ünlem edatları, bağlama edatları, son çekim edatları olmak üzere üç çeşittir.

Ünlem Edatları

Bunlar his ve heyecanları, sevinç, keder, ıstırap, nefret, hayıflanma, coşkunluk vs. gibi ruh hallerini; tabiat seslerini, seslenmeleri; tasdik, red, sorma, gösterme gibi beyan şekillerini ifade eden edatlardır. Bu edatlar umumiyetle geniş bir ifade kabiliyeti taşımakta, bazıları gerekince bir cümlenin yerinin bile tutabilmektedir. Bir kısmı bu ifade kabiliyetini ihtiva ettikleri ses unsurlarından, kendi ses yapılarından, bir kısmı ise bir arada kullanıldıkları cümlelerden alır. İfadeleri ses yapılarına dayanan, ses yapıları bir şeye delâlet edenler tek başlarına da vazife görebilir, kullanılabilir, bir şeyler ifade edebilirler. İfadeleri bir arada kullanıldıkları cümlelere dayananlar tek başlarına bir şey ifade edemez ve kullanılamazlar.

Ünlemler cümle içinde geçmedikleri, tek başlarına kullanıldıkları zaman yazıda sonlarına umumiyetle ünlem işareti konur.

Ünlem edatları **ünlemler, seslenme edatları, sorma edatları, gösterme edatları, cevap edatları** olmak üzere beşe ayrılır.

Ünlemler

Bunlar his ve heyecanları ifade için içten koparak gelen edatlarla tabiattaki sesleri taklit eden edatlardır. İfadeleri ses yapılarına dayanır. His ve heyecanlarla tabiattaki seslerin ses halindeki tezahürleridir: âh (ah), vâh (vah), eyvâh, ay, vay, oy, öf, püf, tu, oh; pat, küt, çat, çut, şırak, miyav, tıs gibi. hop, di, haydi gibi teşvik edatları ile pist, oşt, gibi ürkütme edatlarını da bunlara katabiliriz. Aslında isimken edat şeklinde de kullanılan aman, yazık, gibi kelimeler de bunlardandır. hey-hât, âferin, sakın, hazer, hah, yûh, yûha, hâşd gibi kelimeler de ünlemdir.

Ünlemler isimlere en yakın edatlardır denilebilir. Bazılarının isimleştikleri, o ünlemin ismi oldukları, isim halinde kullanıldıkları da görülür. ah, of-la-, miyav-la- misallerinde olduğu gibi. Ünlülerin uzun vokalli olanları umumiyetle yabancı asıllıdır. Fakat Türkçelerinde de uzun vokalli söylenenleri vardır.

Ünlemler tek başlarına ve söz arasında başlı başına kullanılan ve ifade taşıyan edatlardır.

Ünlemler kuvvetli vurgulu kelimelerdir. İki hecelilerinde vurgu umumiyetle sondadır. Haydi gibi vurgusu başta olanları da vardır.

Seslenme edatları

Bunlar hitap edatlarıdır. Ünlemler gibi his heyecan, tabiat sesi şeklinde bir şey, bir hal bildirmezler. Hiç bir ifadeleri yoktur. Sadece hitap, seslenme vasıtalarıdır: a, ay, ey, hey, yâ, yâhu, be, bre, (mere, more), ulan, hû gibi. Bunlardan hû, yâ ve yâhu yabancı asıllıdır. Bugün en çok kullanılan ey'dir. ey Eski Anadolu Türkçesinde iy şeklinde idi. i şekline bile geçmiştir. ay ey'den daha eskidir. Eski Türkçede ay görülür. Bugün ay, yazı dilinde yerini tamamen ey'e bırakmıştır.

Bu edatlar umumiyetle seslenen, hitap edilen isimlerle birlikte kullanılır: a beyim, ey arkadaş, ay oğul gibi. yâhu daima, hey ve ey ise bazen tek başına kullanılır.

Bu edatlar hitabı kuvvetlendiren kelimelerdir. Hitap için çok defa bunlar olmadan doğrudan doğruya isimler hitap şeklinde kullanılır: arkadaş!, kardeşim!, Türkân!, Yüksel! gibi. Bu şekilde hitap olarak kullanılan isimlerinde fonksiyon bakımından seslenme edatı durumunda bulduklarını belirtmeliyiz.

Seslenme edatları çok kuvvetli vurgulu kelimelerdir. Asıl seslenme edatları gibi hitap için kullanılan isimlerde de vurgu daima başta bulunur" (Ergin, 1989: s: 329-330).

Ünlem

"Sevinme, üzülmeye, kızma, korkma, şaşkınlık gibi duyguları belirten, doğa seslerini yansıtan ve bir kimseyi çağırma için kullanılan sözcük.

Ünlemler genellikle şu bölümlere ayrılır:

A) Ünlem Olan Sözcükler (Ünlem Soylu Sözcükler)

Bu ünlemler anlamlarına göre ikiye ayrılır.

a) Bir kimseye seslenmeye, onu çağırma yarayan ünlemler:

Oradan çekilsene be!

Yol versene be!

Hırsızlık, sana göre bir iş miydi be abi!

Eee, yaptıkların yeter artık!

Eee, hep seni mi dinleyeceğiz!

Ha, evet anladım!

Ha, onu mu sordun!

Haydi, gidelim!

Hey, buraya baksana!

Hı, demek bu işi o yapmış!

Hişt, buraya bakar mısınız?” (Hengirmen, 2009: s: 378-379).

3.Seslenme Edatları / Ünlemler (Osm. Nida, İng. Interjection): “Mutluluk, sevinç, coşku, elem, esef, kin, nefret, hayıflanma, acıma, tereddüt, şaşkınlık” gibi duygu ve heyecanları veya “ret, inkâr, soru sorma, cevap verme, çağırma, kabul, yönlendirme” gibi düşünceleri ya da amaçları belirtmeye yarayan yardımcı unsurlardır” (Güneş, 2009: s. 246).

2)SESLENME (ÇAĞRI) ÜNLEMLERİ

“Bir kişiyi, bir varlığı çağırma, onun ilgisini çekmek, onu uyarmak, yüreklendirmek, doğrulamak, reddetmek, ona bir şey sormak için kullanılan ünlemlerdir. Duygu ünlemleri içe dönük iken seslenme ünlemleri *dışa dönük* ve başkasıyla ilgilidirler” (Demir, 2006: s. 545)

Seslenme Ünlemi

“Çağırma, haber vermeye ve cümledeki seslenmeyi kuvvetlendirmeye yarayan ünlemler: A!, a b e y i m! ; D o k t o r! Sesi hırçındı. Doktor ise inadına sakin ve pesten: E f e n d i m, diye sordu (T.Buğra, Yalnızlar. S.232).

E y R a b, e y R a b, neden hafızayı mahvetmedin? (Y.K.Karaosmanoğlu, Erenlerin Bağından, s.28), E y A y r ı l ı k l a r ş a i r i, sana yemin ederim ki, vatan da sevgililer gibidir. Uzakken daha çok sevilir, daha çok ruha yakındır (Y.K.Karaosmanoğlu, gös. E.: Diğer Nesirler, s.95). H a y d i, yavrum git yat. Vakit çok geç sonra fena olursun (A.Hamdi Tanpınar, Abdullah Efendinin Rüyalari: Geçmiş Zaman Elbiseleri, s.100). A y o l dedi. Daha şimdi yaptık yatağı. Yazık değil mi? (A. H.Tanpınar, Yaz Yağmuru: Yaz Gecesi, s.163). –K ı z, insanlık hali... sakın o yüzük müdür, küpe midir nedir, bilmeden bir yere koymuş olmyasın... (R.N.Güntekin, Kızılıcık Dallar, s.138). Hey yolcu, yolcu.. Bir dakika durmaz mısınız? (Y.K.Karaosmanoğlu, Erenlerin Bağından: Diğer Nesirler, s. 108). A h m e t ! b u r a y a g e l ! A r k a d a ş l a r ! çok çalışalım ve başarı sağlayalım. vb” (Korkmaz, 1992: s.130).

6.3.1. Seslenme edatları: “a, aaa ‘şaşıma, beğenme; çağırma; temenni, emir, istek’; abo, abov ‘şaşıma, beğenme’; aferin’ takdir, beğenme’; ah ‘üzüntü, acıma’; aha ‘işte’; aman ‘kırgınlık, üzüntü’; ay ‘şaşıma, ürkme’; ayol ‘hey, hay, vay’; be, behey ‘çağırma’; bereket, bereket versin, bereket versin ki ‘sevinme; uygun bulma; memnuniyet, mihnet’; bırak ‘vazgeç, aldırma’; billahi ‘Allah!and olsun, Allah için’; bravo ‘takdir; teşvik’; bre ‘çağırma’; deha ‘işte’; eee, eh ‘onaylama, yetinme’; elhak ‘doğrusu’; ey ‘çağırma’; eyvah ‘acınma, şaşkınlık’; ha ‘vurgulama, tenbih; öyle değil mi; sakın’; ha, hay, hey ‘çağırma’; haha ‘beğenmeme, yerme’; haşa, haşa ki ‘tövbeler olsun’; hay ‘istek; şaşma’; hay hay ‘evet, baş üstüne’; hadi, haydi ‘özendirme, cesaretlendirme’; heyhat ‘ne yazık ki’; işte ‘işte’; keşke, kâşki ‘ne olurdu; temenni, pişmanlık’; maalesef ‘üzüntü, pişmanlık’; nah ‘işte’; of oof ‘usanma, bıkkınlık’; oh ooh ‘sevinme, rahatlama, ferahlama; üzülme, hayıflanma’; öf ‘sıkıntı; bıkkınlık; öfke’; püf ‘beğenmeme, küçük görme’; vah vah ‘üzüntü, acıma; pişmanlık’;vallah vallahi ‘and içme’; vay ‘yakınma; alay’; ya ‘vurgulama; soru’; yahu ‘çağırma’; yazık, yazık ki ‘acıma; pişmanlık’; yuf ‘öfke, nefret, hınç’; yuh, yuha ‘aşağılama, hor görme ‘gibi niyetleri dışa vurmaya yarar” (Karaağaç, 2012: s. 437-438).

b) **Sesleme edatları:** “Bunlar hitap edatları olup, ünlemler gibi bir duyguyu, bir düşünceyi ifade etmezler ve tabiat seslerini bildirmezler. Bu edatlar yalnız hitap, seslenme için kullanılırlar: a, ay, e, hey, yâ, yâhu, be bre, le, lo, ulan, üle, (lan, len), hû, yâhû... gibi.

Seslenme edatları genellikle seslenen, hitap edilen isimlerle birlikte kullanılır: Abenim iki gözüm!; Ey Türk Gençliği!; hey gidi günler, hey!; Bu da geçer yâhû!.. gibi.

lo kelimesi daha çok Doğu Anadolu bölgesinde kullanılan bir seslenme edatı olup ‘bre, hey, behey’ manasındadır: Heso lo! (= Bre Hasan). Le kelimesi de aynı yörede fakat yalnız kadınlara seslenirken kullanılır.

ulan / üle/ /lan/ len kelimeleri, aslında oğul+an) kelimesinin bozulmuş şekli olup, argoda kullanılır” (Gülensoy, 2000: s.425).

“**heri (I)** Seslenme ünlemi. (* İskilip-Çr.; Kaleköy, Ziyere -Ama.; Karkıncık * Artova, * Zile, * Niksar – To.; * Tirebolu, Hisarüstü * Keşap, Akyoma * Kelkit, Uluşiran * Şiran-Gm.)

heri (II) Ağır, yavaş. (Karabört *Görelle –Gr.)” (DS. VII. 1993: s.2345).

Heri: Herif, yahu, boşver (AİY. 2007: s.443).

“gayrı sf. (ga’yırı) 1.Başka, diğer. 2.zf.hlk. Artık, bundan böyle.

gayrı zf. Ar.gayr Gayrı: “Sık sık görüşürüz gayri” –Y.Z.Ortaç” (TS,2005:730)

“gayrı [ga, gağrı, gâli, galik (I), galim, gali (I), gardı, garık (I), gari, garik (I), garim (I) gartı, gartık, gayrı (II), gaylı, gayli, gayrık, gayrım, gayrın, gayri, gayrık, gayruk (II), geri (VII) Artık,bundan böyle. (Nudra *Şarkîkaraağaç-Isp.; *Tire-İz.; -Bo.; Aliköy *Çaycuma-Zn.;* Alaca-Çr.; Uluşiran *Şiran-Gm.; Şekeroba-Or.; *Ermenek ve köyleri-Kn.; *Bahçe-Ada.)

[ga]: Çığrı *dinar-Af)

[gağrı]: (-Ky.)

[gali]: (-Af.; *Keçiborlu, deregümü-Isp.; Çeltek *Yeşilova, Çerçin –Brd.; Söğüt *Honaz, Darıveren * acıpayam, Bulkaz *Çivril-Dz.; *edremit –Ba.; *Tavşanlı, *Emet –Kü.; Sarıkavak –Es.; -Çr; *Ayaş-Ank.; -Kn)

[galik (I)]: (*Edremit –Ba.; *Simav-Kü.;*Akyazı –Ke.; -Ist.)

[galim]: (-Brd.; *Edremit –Ba.; Kökkaya *turgutlu –Mn.)

[galli (I)]: (Bulak *Kangal –Sv.)

[gardı] : (*sungurlu –Çr.)

[garık (I)]: (-İz)

[gari]: (İshaklı *Bolvadin-Af.; -Isp.; Kuşbaba *Bucak –Brd.; *buldan –Dz.; Sürez *Bozdoğan –Ay.; Tepeköy *Torbalı, *Tire, *Ödemiş ve köyleri, *Bergama-İz.; *sındırlı –Ba.; -Gaz.; *Elmalı, *Korkuteli-Ant.)

[garik (I)] (Nudra *Şarkîkaraağaç –Isp.; Güney *Yeşilova-Brd.; Sürez *Bozdoğan –Ay.; Gök kaya *Turgutlu –Mn.; *Edremit ve köyleri –Ba.; *Sivrihisar ve köyleri –Es.)

[garim (I)]: (*Gelendost –Isp.; Honaz –Dz.; *Edremit –Ba.; *Alanya –Ant.)

[gartı]: (Afşar aşireti, Pazarören *Pınarbaşı –Ky.)

[gartık]: (*Devrek –Zn.)

[gayı (II)]: (Uluğbey *Senirkent –Isp.)

[gayık (I)]: (Aşağıkayı *Tosya –Ks.; Mühye-Ank.; -Kn.; Karaçulha *Fethiye-Mğ.)

[gayılı]: (Çanılı *ayaş, Hasanoğlan –Ank.)

[gayli]: (Çanılı *Ayaş, Hasanoğlan –Ank.)

[gayli]: (Çıkrık *Mecitözü-Çr.)

[gayrık]: (Ekse *Çal, Söğüt, Honaz –Dz; dalıca *Nazilli –Ay.; -Ezc ve köyleri; Karabüzey *Araç –Ks. *Çarşamba –Sm.; -Kıbrıs)

[gayrım]: (*Silifke –İç.)

[gayrın]: (Sarılar *Avanos –Nş.)

[gayri]: (Söğüt, Honaz-Dz.; Durakköy, Çongara, İnkaya –Brs.)

[gayrık]: (*Akyazı ve çevresi –Kc.; -Bo.)

[gayruk (II)]: (Kongurca –Ba.)

[geri(VII)]: (Kızılköy*Dinar-Af.; Afşar aşireti, pazarören *Pınarbaşı-Ky.)” (DS VI,1949-1950)

AMASYA, ÇORUM, TOKAT İLLERİ AĞIZLARINDAN DERLEME ÖRNEKLERİ AMASYA AĞZINDAN DERLEMELER

RİCA-SİTEM

Gapa hêri şu telefonu (kapat heri şu telefonu), (Fatih Meral)

Culuğların sesinden de biğduğ hđri (hindilerin sesinden de bıktık heri), (Mualla Atav)

Eccük de bize birağ hêri. (Biraz da bize bırak heri) (Tuğrul Meral)

Alın hêri şu çaaları ortadan (Alın heri şu çocukları ortadan) (Cumhur Meral)

Zıhım olsun hêri yapacaan iş. (olmaz olsun heri yapacağın iş) (Tuğrul Meral)

Şu çaaları ortadan alın hêri (Şu cocukları ortadan alın heri) (Cumhur Meral)

Simkinmede yemâni yihêri (oyalanma da yemeğini ye heri) (Tuğrul Meral)

Emengile gidek. hêri (Halangile gidelim heri) (Tuğrul Meral)

Arabanın guyrunu doruldağ hêri (Arabayı hayırlayalım heri) (Tuğrul Meral)

Yarın bizim bağı belliyeh hêri (Yarın bizim bağı belleyelim heri) (Ahmet Aslan)

Afıra girecem çihınca gidek hêri (Ahıra girecem,çıkınca gidelim heri) (Osman Tekcan)

Anadutu getü hêri (Anadutu getir heri), (Mithat Tekcan)

Tirkiyenen ölç ununu hêri (Tirkiyle ölç ununu heri) (Saniye Meral)

SESLENME EDATI -BAĞLAÇ

Araba rampa aşşa devrilmüş hêri (Araba yokuş aşağı devrilmiş heri), (Fatih Meral)

İt çoştarı hêri ondan iş çıkmaz (Boş adam heri ondan iş çıkmaz) (Tuğrul Meral)

Essah mı diyon hêri (Gerçek mi diyorsun heri) (Tuğrul Meral)

Tamam hêri tamam senin eşşân gancılı (Tamam tamam sen haklısın heri) (Şakir Savaş)

Topalladım hêri düştü. (Sağlam tutamadım heri düştü) (Tuğrul Meral)

PEKİŞTİRME

Şu çaaya da ganım bi gaynamadı gitti hêri şu çocuğa da kanım bir kaynamadı gitti heri), (Mualla Atav)

Abi ireçberlik de zor iş hêri (Abi rençberlik de zor iş heri.). (Mahmut Biçer)

Eliğin hacadını ne diye başğasına veriyon hêri Elinin aletini ne diye başkasına veriyorsun heri (Tuğrul Meral)

Bıldır yapıydıh da bek iyi olmadıydı hêri (Geçen sene yapmıştık da pekiyi olmamıştı heri) (Tuğrul Meral)

Eccük eyfan dur hêri (biraz sağlam dur heri) (Tuğrul Meral)

Hısım ahrabayı bi dolanağ hêri (Yakın akrabayı bir dolanalım heri) (Ahmet Aslan)

Bulaşuu yuyumda geliyom hêri (Bulaşığı yıkayım da geliyorum heri) (Emine Şahin)

Üleş gelesicenin teki hêri (Leşi gelesicenin teki heri) (Emine Şahin)

Tam depegozsun hêri. (Tam önünü göremeyensin heri) (Cumhur Meral)

Iraat durun hêri (Rahat durun heri), (Cumhur Meral)

O eccük mıhır hêri (O biraz cimri heri) (Tuğrul Meral)

Emmimgil gelecek hêri (Amcamgil gelecek heri) (Ayşegül Bodur)

Hoşteyn inâne benziy hêri (Çok yiyen, tembel heri) (Tuğrul Meral)

Tam gapı zaarı gibi hêri (Tam köpek gibi heri) (F.Korkut)

İlaa sen, adamı öldürün hêri (İlahi sen, adamı öldürürsün heri), (Hayati Dilek)

Goyunu gudmeye gidiyom hêri Koyunu gütmeye gidiyorum heri) (Yaşar İrtegin)

Daanekli postal giymiş hêri tel gibi. (Topuklu ayakkabı giymiş heri tel gibi) (Ayşe Meral)

Bizim it üç dene guzladı hêri (Bizim köpek 3 tane yavruladı heri) (Duran Şahin)

Arıh eylemeye gittiler hêri (Ark eylemeye gittiler heri) (Tuğrul Meral)

İlgün gitduk hêri (önceki gün gittik heri), (Tuğrul Meral)

Zerzeleden sonra 60 yıl geçti hala unutamadım hêri (Depremden sonra 60 yıl geçti hala unutamadım heri) (Bekir Biçe)

AMASYA AĞZINDAN DERLEMELER

RİCA-SİTEM

Eyi hêri gelseniz n olur? (İyi heri gelseniz ne olur?) (Hafize Taşova)

Hadin çay içek hêri (Haydi çay içelim heri) (Hafize Taşova)

Bağa bi maâl atak hêri (Bağa bir çapa atalım heri) (Osman Taşova)

Heç adamı mêsitmiyonuz hêri (Hiç adamı önemsemissiniz heri) (Raşit Taşova)

Zavzuları toplan hêri (Sebzeleri toplayın heri) (Osman Taşova)

Gapıyı gıynaşuk biraşmayın hêri (Kapıyı aralık bırakmayın heri) (Öznur Taşova)

SESLENME EDATI -BAĞLAÇ

Galabaluğuh hêri. (Kalabalığız heri) (Hafize Taşova)

Yoñhêri, o geleçâdi. (Yok heri, o gelecekti) (Arife Yanık)

Evlenenler soruyu ya hêri (Evlenenler soruyor ya heri) (Hafize Taşova)

Papağını mizamlıyom hêri (Bereni düzeltiyorum heri) (Esin Taşova)

Kim var ki hêri köyde (Kim var ki heri köyde) (Hakkı Taşova)

Fena uyanuh hêri (Çok uyanık heri) (Osman Taşova)

Golay doolhêri yıkamak (Kolay değil heri yıkamak) (Arife Yanık)

Yoñhêri onlar yapmayı artuh (Yok heri onlar yapmıyor artık) (Osman Taşova)

Nörüyon hêri (Ne yapıyorsun heri) (Esin Taşova)

Çulu alın hêri (Çulu alın heri) (Bekir Şahin)

Gocaduk hêri hay yavrum (Yaşlandık heri hay yavrum) (Raşit Taşova)

Oturunhêri daha erken (Oturun heri daha erken) (Esin Taşova)

Gılığı büşüdüñüz mü hêri (Fasülyeyi pişirdiniz mi heri) (Arife Yanık)

Bırakın hêri şu işi. (Bırakın heri şu işi) (Esin Taşova)

Ânâdınız da ne tekrarlatıyoñuz hêri (Anladınız, ne tekrarlatıyorsunuz heri) (Bekir Şahin)

PEKİŞTİRME

Gulağlarımı örtüncü ben huyluyumhêri (Kulaklarımı kapatınca ben huylanıyorum heri) (Raşit Taşova)

Dedeñe verdim onu hêri (Dedene verdim onu heri) (Esin Taşova)

Gozüñü gulağını gullansın hêri (Gözünü kulağını kullansın heri) (Arife Yanık)

Demişdü emme ânamamışdur o hêri (Demiştir ama anlamamıştır o heri) (Rabia Taşova)

İslağ da yapmıyolar hêri (İyi hoş da yapmıyorlar heri) (Arife Yanık)

O ona mehel mi hđri (O ona denk mi heri) (Raşit Taşova)

Şahuyu nerden aldın hêri (Paltoyu nerden aldın heri) (Hafize Taşova)

Fırına keşik almıya gidecam hêri (Fırına sıra almaya gideceğim heri) (Esin Taşova)

Edıraf şam şam şakılıyı hêri (Etraf çok aydınlık heri) (Rabia Taşova)

Ayağımın altı gidişiyi hêri (Ayağımın altı kaşınıyor heri) (Esin Taşova)

AMASYA-ZİYERE(ZİYARET) KASABASINDAN DERLEMELER

RİCA-SİTEM

Çaaları susturunhêri. (Çocukları susturun heri) (M.Ali Başalan)

Aaşamınan bize gelin hêri. (Akşam bize gelin heri) (Mustafa Başalan)

hêri sende. (Hadi sende) (Sinirlilik bildiriyor) (Selim Başalan)

Bi cimcik yemek goyuyon hêri. (Çok az yemek koyuyorsun heri) (Ayşe Celep)

Bedelleri getü hêri. (Merdivenleri getir heri) (Mustafa Kazancı)

Fırına gid de keşik dut hêri. (Fırına git de sıra tut heri) (Habibe Başalan)

Eccük daha koy hêri. (Biraz daha koy heri) (Kemal Ceylan)

Yarın göle çimmeye gidek hêri. (Yarın göle yüzmeye gidelim heri) (Ömer Faruk Birgül)

Sokranmayı bırak hêri Söylenmeyi bırak heri) (Kadriye Yılmaz)

Cücükleri pinliğe dıh hêri. (Civcivleri kümese tık heri) (Ayşe Marazoğlu)

Ortalığı şilepe ettin hêri. (Ortalığı yapış yapış ettin heri) (Alaattin Şirin)

Biyol da benim didüğüm gibi yapın hêri. (Bir kere de benim dediğimi yapın heri) (Muammer Kazancı)

Ağacı ırgala da dokülsün hêri. (Ağacı salla da dökülsün heri) (Bekir Başalan)

Şeftelüleri bıdamayı bırağ hêri. (Şeftalileri budamayı bırak heri) (Şaban Köseoğlu)

İsiyine söyle aşamınan bize gelsin hêri (Hüseyine söyle akşam bize gelsin heri) (Metin Marazoğlu)

Aaşama Helle çorbası yap hđri. (Akşama helle (un) çorbası yap heri) (Bekir Başalan)

Cırcırını çekhêri. (fermuarını çek heri) (Mustafa Yalçın)

Eşlekleri yere atman hêri (Eşlekleri yere atman heri) (Rabia Başalan)

Bi hapaz getü hêri Bir avuç getir heri) (Selim Başalan)

Zeklenmeyi bırak hêri Taklit etmeyi bırak heri) (Enes Marazoğlu)

Eboğlakları at gitsin hêri Salyangozları at gitsin heri) (Şaban Kaya)

Eccük siğit hêri. (Biraz koş heri) (Bekir Başalan)

İbiğini dut hêri. (Ucunu tut heri) (Mehmet Celep)

SESLENME EDATI-BAĞLAÇ

Gıran girsin böyle işe hêri. (Olmaz olsun böyle iş heri) (Mehmet Celep)

Sırtım bek gidişyo hêri. (Sırtım çok kaşınıyor heri) (M.Akif Kazancı)

Essah mı diyon hêri. (Doğru mu söylüyorsun heri) (Bekir Başalan)

Göresim geldi hêri (Özledim heri) (Mehmet Okur)

Ne diyon hêri sen de. (Ne diyorsun heri sen de) (Atalay Erdem)

Aman hêri sende. (Aman heri sen de) (Atalay Erdem)

Yoğhêri sende! (Yok heri sende) (Bekir Başalan)

Dekmüğü yiyacan hêri şimdi. (Tekmeyi yiyeceksin şimdi heri) (İsmail Uysal)

SORU

Demiñden burdan geçen sen miydin hêri. (Az önce buradan geçen sen miydin heri?) (Mashar Yılmaz)

Duvarın dibinde diñelen kim hêri (Duvarın dibinde bekleyen kim heri) (Şahabettin Baykara)

Tummanları dikmedin mi hêri. (Bandikleri dikmedin mi heri) (Fatma Kabakçı)

Semaveri yağmadın mı hêri (Semaveri yakmadın mı heri) (Bekir Başalan)

Yimaa yimedim mi hêri. (Yemeği yemedim mi heri) (Mustafa Durmaz)

Ayanlardaki kirazı toplamadın mı hêri. (Ayanlardaki kirazı toplamadın mı heri) (Mashar Yılmaz)

Kemreyi nâkit götüracan hêri. (Kemreyi ne zaman götüreceksin heri) (Mehmet Ali Başalan)

İşgefe bişümedin mi hêri. (lavaş pişirmedin mi heri) (Şevket Doğan)

Bu dal niye ağalmış hêri. (Bul dal neden eğilmiş heri) (Bahattin Karaoğlu)

Kocabaşları götüdün mü hêri. (pancarı götürdün mü heri) (Adnan Meşeci)

PEKİŞTİRME

Emmim de kelemi baa da unutmuş hêri. (Amcam da lahanayı bahçe de unutmuş heri) (Bekir Başalan)

Bu datluyu hazidiyom hêri. (Bu tatlıyı seviyorum heri) (Talat Aksoy)

Mağata uzandım uyuyodum hêri (Sedire uzandım uyuyordum heri) (Ömer Karagözoğlu)

Bu çaa bizim köyden dool hêri Bu çocuk bizim köylü değil heri) (Tunahan Yılmaz)

Bıldır da tomatise hastalık geldiği hêri Geçen sene de domatese hastalık geldiği heri) (İbrahim Çeker)

Bizağal getüdüm ya hêri. (Az önce getirdim heri) (Tacettin Küçükoğlu)

Deydaha orda hêri İşte orada heri) (Talat Aksoy)

Emme uzattın hêri. (Amma uzattın heri) (Dursun Celep)

Bu da çok gubat hêri Bu da çok kaba heri) (Mustafa Başalan)

Biyol da benim didüğümü dut hêri Bir kere de benim dediğimi dinle heri) (Mustafa Yılmaz)

Şiberdin hêri sen. (Şımardın heri sen) (Hamza Duran)

Çok yiti olmuş hêri. (Çok sert olmuş heri) (Hacer Başalan)

Ötögön aldıldım hêri Önceki gün aldıldım heri) (Fatih Keleş)

Tokaç vurdun mu hêri pantula. (tokaç vurdun mu heri pantolona) (Mehmet Marazoğlu)

ÇORUM AĞZINDAN DERLEMELER

RİCA-SİTEM

Gateriyy diz hêri yıhılmasın. (Odunları düzgün diz heri yıkılmasın) (Döne Sertel)

Elmabelin de et büşürek hêri (Elmabelinde et pişirelim heri) (Satılmış Sertel)

Beni zeklenme hêri. (Beni taklit etme heri) (Berke Akkuş)

İla hêri bu göbeller beni öykemden öldürecek (seslenme,dert yanma) (heri bu çocuklar beni sinirimden öldürecek.) (Döne Sertel)

Lan hêri sen gufayı yemişsin. (Lan heri sen kafayı yemişsin) (Yakup Karayanık)

Derünü malları bazara günderek hêri. (Salı günü inekleri pazara götürelim heri.) (Hasan Hüseyin Sertel)

Bu gece meelleyi gidek hêri. (Bu gece misafirlige gidelim heri) (Seher Sertel)

Bu gonuda müzevirleşek hêri. (Bu konuda anlaşalım heri) (Recep Akcan)

Girağünü evlüğe gidek hêri. (Pazar günü evliğe gidelim heri) (Mustafa Kilkaya)

Gapıyı ecük ır hêri hava girsin. (Kapıyı biraz arala heri hava gelsin) (Satılmış Sertel)

Helkeyi badala bırak hêri. (Kovayı merdivene bırak heri) (Ramazan Çakır)

SESLENME EDATI -BAĞLAÇ

Yoh hêri işine bak. (Olmaz heri işine bak) (Veysel Kan)

Dur hêri Sona vir. (Dur heri sonra ver) (Veysel Kan)

Az ağlen hêri.Gelen var. (Az dur heri gelen var) (Satılmış Sertel)

SORU

Humbarın gapısını bek ettin mi hêri? (Ambarın kapısını kapattın mı heri?) (Kezban Sertel)

Gobeller nerde hêri (Çocuklar nerde heri) (Berkay Akkuş)

Iraad mısın hêri? (Rahat mısın heri?) (Halil Ünal)

Topalah böörce topladın mı hêri?(Domates,fasülye topladın mı heri?) (Cemil Kaçmaz)

PEKİŞTİRME

Gapının sürgüsü gırıldı hêri. (kapının kiliti kırıldı heri) (Ramazan Çakır)

Belim bıhınım gırılıy hêri (Belim ve çevresi ağrıyor heri) (Kezban Sertel)

Dün diyzemğilin gumpirinin yirini gazduk hêri. (Dün teyzemğilin patatesinin yerini kazdık heri) (Sibel Sertel)

Benim cüce horuz çıktı hêri (Benim civciv horoz çıktı heri) (Sibel Sertel)

Bek şaşudum hêri. (Çok şaşırdım heri) (Sibel Sertel)

Bıldır bu vahtler bek hastalandım hêri. (geçen sene bu zamanlar çok hastalandım) (Satılmış Sertel)

Tavuğ bi yiri hol dutmuş hêri. (Tavuk yeni yumurtlayacak yer bulmuş heri) (Kezban Sertel)

Ellem yapamayacağı hêri. (Heralde yapamayak heri) (Veysel Kan)

Motoru beri getü hêri. (Traktörü bu tarafa getir heri) (Ali Çakır)

Gözüm önü görmüyon hêri. (Gözünün önünü görmüyorsun heri) (Erdem Çördük)

Aslaten yapduğın işe bak hêri. (Gerçekten yaptığın işe bak heri) (Erdem Çördük)

Ne şişib duruyon hêri. (Ne kabarıp duruyorsun heri) (Hamdi Öztürk)

Göbel boş vi hêri. (Çocuk boş ver heri) (İdris Çördük)

İrelüün oraya gitdiydük hêri. (Dün değil,ondan önceki gün oraya gitmiştik heri) (Yüksel Aslan)

Yumruu gövurduna böörüne vururum hêri. (Yumruğu,avurduna,böğrüne vururum heri) (Şaban Kale)

Badalın başında bizim göbeli gördüm hêri. (Merdivenin başında bizim çocuğu gördüm heri) (Mehmet Tek)

Bek güzel döölümüş hêri. (Pek güzel değılmiş heri) (Recep Akcan)

Döşembe unü şeere gidicem hêri. (Pazartesi günü şehire gideceğim heri) (Hasan Hüseyin Sertel)

İrametli Afatya halı Acuh Dayı varıd hêri. (Rahbetli Afatya halı Acuh Dayı vardı heri) (Recep Akcan)

Emme goman hêri. (Ama yanına bırakmam heri) (Satılmış Sertel)

Çöndeen ineğ gibi yiyon hêri. (Çöndeğin ineği gibi yiyorsun heri) (Hasan Hüseyin Sertel)

Gobeller badalın altında cıncıh oynuy hêri. (Çocuklar merdivenin altında misket oynuyor heri) (Hülya Evlüce)

Ellam sen beni rahatsız sandın hêri. (Heralde sen beni rahatsız sandın heri) (Ali Çakır)

Yoh hêri sen bilmiyon. (Yok heri sen bilmiyorsun) (Sadullah Akbol)

Ellam sen beni boş adam zannettin hêri (Galiba sen beni boş adam zannettin heri) (Ali Çakır)

TOKAT AĞZINDAN DERLEMELER

RİCA-SİTEM

Halburu getüde unu eleyek hêri (Eleği getir de unu eleyelim heri) (Yıldız Sepetçi)

Kelpe bağlayağ hêri (Köpeği bağlayalım heri) (Gani Kartal)

Evi temizleyeğ hêri (Evi temizleyelim heri) (Senem Sepetçi)

Ecük mâmür mıslım otur hêri (Biraz düzgün otur heri) (Gani Kartal)

Sürekli dır dır ediyon ecük sus hêri (Sürekli konuşuyorsun biraz sus heri) (Tülay Kartal)

Ecük öte otur hêri (Biraz ileri otur heri) (Yıldız Sepetçi)

Almaları yıhıyacoğ ilâne ecük su doldur hêri (Elmaları yıkayacağız leğene biraz su doldur heri) (Tülay Kartal)

Ne sallıyon göğn'üm döndü hêri (Ne sallıyorsun midem bulandı heri) (Gani Kartal)

Geliyok geliyok dedin bir türlü gelededin hêri (Geliyorum geliyorum dedin bir türlü gelededin heri) (Yıldız Sepetçi)

Hele şunun yaptığuna bağda ortalığı yıhıyor hêri (Şunun yaptığına bakar mısın ortalığı dağıtıyor) (Yıldız Sepetçi)

SORU

Bu saatte nereye gidecek hêri (Bu saatte nereye gideceğiz heri) (İsmail Sepetçi)

Yemaani yedin mi hêri (Yemeğini yedin mi heri) (Senem Sepetçi)

Âmed'in öküzü gibi ne bakıyon hêri (Ahmet'in öküzü gibi ne bakıyorsun heri) (Gani Kartal)

Âşâm yima için ne yapacoğ hêri (Akşam yemeği için ne yapacağız heri) (Senem Sepetçi)

Bu saatte burda napıyon hêri (Bu saatteburada ne yapıyorsun heri) (Tülay Kartal)

Bu matematik dersini nasıl geçecoğ hêri (Bu matematik dersini nasıl geçeceğiz heri) (İsmail Sepetçi)

Üsten yuharı nereye gidiyon hêri (Üstten yukarı nereye gidiyorsun heri) (Yıldız Sepetçi)

N'örüyn hêri (Ne yapıyorsun heri) (İsmail Sepetçi)

PEKİŞTİRME

Köye gidecoğ hêri (Köye gideceğiz heri) (Yıldız Sepetçi)

Senin yaptığını Çorum'un golüğü yapmaz hêri (Senin yaptığını eşek yapmaz heri) (Gani Kartal)

Ellerin de bek çipil hêri (Ellerin de çok ince heri) (Yıldız Sepetçi)

Çarşıda ecük gezdük hêri (Çarşıda biraz gezdik heri) (Gani Kartal)

Ellam sınavlar açıklanmış hêri (Herhalde sınavlar açıklanmış heri) (Yıldız Sepetçi)

Pırtıları yumuya dereye gidiyok hêri (Elbiseleri yıkamaya dereye gidiyoruz heri) (Gönül Kartal)

Boğün çarşuya getdük anam her şey ataş pahasıydı hêri (Bugün çarşıya gittik her şey çok pahalıydı heri) (Tülay Kartal)

Bi sele kartıl topladım hêri (Bir sepet patates topladım heri) (Senem Sepetçi)

Bir bat etdük, devekile bir güzel yedük hêri (Bir bat yemeği yaptık, yaprakla bir güzel yedik heri) (Gönül Kartal)

AMASYA AĞZINDAN DERLEMELER

Hêri ORTADA KULLANIMI

Gapa hêri şu telefonu (kapat heri şu telefonu), (Fatih Meral)

Alın hêri şu çaaları ortadan (Alın heri şu çocukları ortadan) (Cumhur Meral)

Zıhım olsun hêri yapacaan iş. (olmaz olsun heri yapacağın iş) (Tuğrul Meral)

İt çoştarı hêri ondan iş çıkmaz (Boş adam heri ondan iş çıkmaz) (Tuğrul Meral)

Daanekli postal giymiş hêri tel gibi. (Topuklu ayakkabı giymiş heri tel gibi) (Ayşe Meral)

Tamam hêri tamam senin eşşân gancılı (Tamam tamamsen haklısın) (Şakir Savaş)

Topalladım hêri düştü. (Sağlam tutamadım heri düştü) (Tuğrul Meral)

Hêri SONDA KULLANIMI

Araba rampa aşşa devrilmüş hêri (Yokuş aşağı devrilmiş heri araba), (Fatih Meral)

- Culuğların sesinden de bıhduğ hêri (hindilerin sesinden de bıktık heri), (Mualla Atav)
- Şu çaaya da ganımbigaynamadı gitti hêri, (şu çocuğa da kanım bir kaynamadı gitti heri), (Mualla Atav)
- Eccük de bize bırağ hêri. (Biraz da bize bırak heri) (Tuğrul Meral)
- Abi ireçberlik de zor iş hêri. (Abi rençberlik de zor iş heri.). (Mahmut Biçer)
- Eliğinhacadını ne diye başgasınaveriyon hêri. (Elinin aletini ne diye başkasına veriyorsun heri) (Tuğrul Meral)
- Bıldır yapıydıdıda bek iyi olmadıydı hêri. (Geçen sene yapmıştık da pekiyi olmamıştı heri) (Tuğrul Meral)
- Eccük eyfan dur hêri (biraz sağlam dur heri) (Tuğrul Meral)
- Hısım ahrabayı bi dolanağ hêri. (Yakın akrabayı bir dolanalım heri) (Ahmet Aslan)
- Bulaşuu yuyumda geliyom hêri. (Bulaşığı yıkayım da geliyorum heri) (Emine Şahin)
- Üleşi gelesicenin teki hêri (Leşi gelesicenin teki heri) (Emine Şahin)
- Şu çaaları ortadan alın hêri. (Şu çocukları ortadan alın heri) (Cumhur Meral)
- Tam depegozsun hêri . (Tam önünü göremeyensin heri) (Cumhur Meral)
- Iraat durun hêri (Rahat durun heri), (Cumhur Meral)
- O eccük mıhır hêri (O biraz cimri heri) (Tuğrul Meral)
- Simkinmede yemâni yi hêri (oyalanma da yemeğini ye heri) (Tuğrul Meral)
- Emmimgil gelecek hêri (Amcamgil gelecek heri) (Ayşegül Bodur)
- Emengile gidek hêri. (Halangile gidelim heri) (Tuğrul Meral)
- Arabanın guyrunu doruldağ hêri (Arabayı hayırlayalımheri) (Tuğrul Meral)
- Hoşteyn inâne benziy hêri (Çok yiyen, tembel heri) (Tuğrul Meral)
- Tam gapızaarı gibi hêri (Tam köpek gibi heri) (F.Korkut)
- Essağ mı diyon hêri (Gerçek mi diyorsun heri) (Tuğrul Meral)
- İlaa sen, adamı öldürün hêri (İlahi sen, adamı öldürürsün heri), (Hayati Dilek)
- Goyunu gudmeye gidiyom hêri. (Koyunu gütmeye gidiyorum heri) (Yaşar İrtegin)
- Bizim it üç dene guzladı hêri (Bizim köpek 3 tane yavruladı heri) (Duran Şahin)
- Yarın bizim bağı belliyeh hêri(Yarın bizim bağı belleyelim heri) (Ahmet Aslan)
- Ariğ eylemeye gittiler hêri (Ark eylemeye gittiler heri) (Tuğrul Meral)
- Afıra girecem çılınca gidek hêri (Ahıra girecem,çıkınca gidelim heri) (Osman Tekcan)
- İlergün gitduk hêri. (önceki gün gittik heri), (Tuğrul Meral)

Anadutu getü hêri (Anadutu getir heri), (Mithat Tekcan)

Tirkiyenen ölç ununu hêri (Tirkiyle ölç ununu heri) (Saniye Meral)

Zerzeleden sonra 60 yıl geçti hala unutamadım hêri (Depremden sonra 60 yıl geçti hala unutamadım heri) (Bekir Biçe)

AMASYA AĞZINDAN DERLEMELER 2

Hêri ORTADA KULLANIMI

Yoğ hêri, o gelecâdi. (Yokheri, o gelecekti) (Arife Yanık)

Eyi hêri gelseniz nolur? (İyi heri gelseniz ne olur?) (Hafize Taşova)

Kim var ki hêri köyde (Kim var ki heri köyde) (Hakkı Taşova)

Golay dool hêri yıkamak (Kolay değil heri yıkamak) (Arife Yanık)

Yoğ hêri onlar yapmıyı artuğ (Yok heri onlar yapmıyor artık) (Osman Taşova)

Gocaduk hêri hay yavrum (Yaşlandık heri hay yavrum) (Raşit Taşova)

Oturun hêri daha erken (Oturun heri daha erken) (Esin Taşova)

Bırakın hêri şu işi. (Bırakın herişi işi) (Esin Taşova)

Hêri SONDA KULLANIMI

Galabaluğuş hêri. (Kalabalığımız heri) (Hafize Taşova)

Evlenerler soruyu ya hêri (Evlenerler soruyor ya heri) (Hafize Taşova)

Papağını mizamlıyom hêri (Bereni düzeltiyorum heri) (Esin Taşova)

Gulağlarını örtücü ben huyluyum hêri (Kulaklarımı kapatınca ben huylanıyorum heri) (Raşit Taşova)

Hadin çay içek hêri (Haydi çay içelim heri) (Hafize Taşova)

Dedeñe verdim onu hêri (Dedene verdim onu heri) (Esin Taşova)

Gözünü gulağını gullansın hêri (Gözünü kulağını kullansın heri) (Arife Yanık)

Fena uyanuğ hêri (Çok uyanık heri) (Osman Taşova)

Demişdü emme ânamamışdur o hêri (Demiştir ama anlamamıştır o heri) (Rabia Taşova)

Nörüyon hêri (Ne yapıyorsun heri) (Esin Taşova)

İslağ da yapmıyolar hêri (İyi hoş da yapmıyorlar heri) (Arife Yanık)

O ona mehel mi hêri (O ona denk mi heri) (Raşit Taşova)

Sağuyu nerden aldın hêri (Paltoyu nerden aldın heri) (Hafize Taşova)

Bağ a bimaâl atak hêri (Bağ a bir çapa atalım heri) (Osman Taşova)

Fırına keşik almıya gidecam hêri (Fırına sıra almaya gideceğim heri) (Esin Taşova)
Edıraf şam şam şakılıyı hêri (Etraf çok aydınlık heri) (Rabia Taşova)
Heç adamı mêsitmiyonuz hêri (Hiç adamı önemsemyorsunuz heri) (Raşit Taşova)
Çulu alın hêri (Çulu alın heri) (Bekir Şahin)
Ânâdınız da ne tekrarlatıyoñuz hêri (Anladınız, ne tekrarlatıyorsunuz heri) (Bekir Şahin)
Zavzuları toplan hêri (Sebzeleri toplayın heri) (Osman Taşova)
Gılığı büşüdüñüz mü hêri (Fasülyeyi pişirdiniz mi heri) (Arife Yanık)
Gapıyı gıynaşuk bıraşmayın hêri (Kapıyı aralık bırakmayın heri) (Öznur Taşova)
Ayağımın altı gidişiyi hêri (Ayağımın altı kaşınıyor heri) (Esin Taşova)

AMASYA ZİYERE(ZİYARET) KASABASINDAN DERLEMELER

Hêri BAŞTA KULLANIMI

Hêri sende. (Hadi sende) (Sinirlilik bildiyor) (Selim Başalan)

Hêri ORTADA KULLANIMI

Aman Hêri sende. (Aman heri sen de) (Atalay Erdem)
Ne diyon hêri sen de. (Ne diyorsun heri sen de) (Atalay Erdem)
Yoğ hêri sende! (Yokheri sende) (Bekir Başalan)
Dekmüğü yiyacan hêri şimdi. (Tekmeyi yiyeceksin şimdi heri) (İsmail Uysal)
Şiberdin hêri sen. (Şımardın heri sen) (Hamza Duran)
Tokaç vurdun mu hêri pantula. (tokaç vurdun mu heri pantolona) (Mehmet Marazoğlu)

Hêri SONDA KULLANIMI

Çaaları susturun hêri. (Çocukları susturun heri) (M.AliBaşalan)
Aaşamınan bize gelin hêri. (Akşam bize gelin heri) (Mustafa Başalan)
Gıran gırsın böyle işe hêri. (Olmaz olsun böyle iş heri) (Mehmet Celep)
Bicimcik yemek goyuyon hêri. (Çok az yemek koyuyorsun heri) (Ayşe Celep)
Sırtım bek gidişiyö hêri. (Sırtım çok kaşınıyor heri) (M.Akif Kazancı)
Bedelleri getü hêri. (Merdivenleri getir heri) (Mustafa Kazancı)
Fırına gid de keşik dut hêri. (Fırına git de sıra tut heri) (Habibe Başalan)
Essağ mı diyon hêri. (Doğru mu söylüyorsun heri) (Bekir Başalan)
Göresim geldi hêri. (Özledim heri) (Mehmet Okur)
Eccük daha koy hêri. (Biraz daha koy heri) (Kemal Ceylan)

- Yarın göle çimmeye gidek hêri. (Yarın göle yüzmeye gidelim heri) (Ömer Faruk Birgül)
- Emmim de kelemi baa da unutmuş hêri. (Amcam da lahanayı bahçe de unutmuş heri) (Bekir Başalan)
- Sokranmayı bırak hêri. (Söylenmeyi bırak heri) (Kadriye Yılmaz)
- Cücükleri pinliğe dîh hêri. (Civcivleri kümese tık heri) (Ayşe Marazoğlu)
- Demiñden burdan geçen sen miydin hêri. (Az önce buradan geçen sen miydin heri?) (Mashar Yılmaz)
- Duvarın dibinde diñelen kim hêri. (Duvarın dibinde bekleyen kim heri) (Şahabettin Baykara)
- Ortalığı şilepe ettin hêri. (Ortalığı yapış yapış ettin heri) (Alaattin Şirin)
- Tummanları dikmedin mi hêri. (Bandikleri dikmedin mi heri) (Fatma Kabakçı)
- Semaveri yaħmadın mı hêri. (Semaveri yakmadın mı heri) (Bekir Başalan)
- Biyol da benim didüğüm gibi yapın hêri. (Bir kere de benim dediğimi yapın heri) (Muammer Kazancı)
- Yimaayimedin mi hêri. (Yemeği yemedin mi heri) (Mustafa Durmaz)
- Bu datluyu hazidiyom hêri. (Bu tatlıyı seviyorum heri) (Talat Aksoy)
- Maħata uzandım uyuyodum hêri. (Sedire uzandım uyuyordum heri) (Ömer Karagözoğlu)
- Ağacı ırgala da dokülsün hêri. (Ağacı salla da dökülsün heri) (Bekir Başalan)
- Şeftelüleri bıdamayı bıraħ hêri. (Şeftalileri budamayı bırak heri) (Şaban Köseoğlu)
- İsiyinesöle aşamınan bize gelsin hêri. (Hüseyine söyle akşam bize gelsin heri) (Metin Marazoğlu)
- Bu çaa bizim köyden dool hêri. (Bu çocuk bizim köylü değil heri) (Tunahan Yılmaz)
- Ayanlardaki kirazı toplamadın mı hêri. (Ayanlardaki kirazı toplamadın mı heri) (Mashar Yılmaz)
- Bıldır da tomatise hastalık geldi ydi hêri. (Geçen sene de domatese hastalık geldi ydi heri) (İbrahim Çeker)
- AaşamaHelle çorbası yap hêri. (Akşama helle (un) çorbası yap heri) (Bekir Başalan)
- Bizağalgetüdüm ya hêri. (Az önce getirdim heri) (Tacettin Küçükoğlu)
- Cırcırını çek hêri. (fermuarını çek heri) (Mustafa Yalçın)
- Deydaha orda hêri. (İşte orada heri) (Talat Aksoy)
- Emme uzattın hêri. (Amma uzattın heri) (Dursun Celep)
- Eşlekleri yere atman hêri. (Eşlekleri yere atman heri) (Rabia Başalan)
- Bu da çok gubat hêri. (Bu da çok kaba heri) (Mustafa Başalan)

Bi hapaz getü hêri. (Bir avuç getir heri) (Selim Başalan)
Kemreyi nâkit götüracan hêri. (Kemreyi ne zaman götüreceksin heri) (Mehmet Ali Başalan)
Biyol da benim didüğümü dut hêri. (Bir kere de benim dediğimi dinle heri) (Mustafa Yılmaz)
İşgefe bişümedin mi hêri. (lavaş pişirmedin mi heri) (Şevket Doğan)
Çok yiti olmuş hêri. (Çok sert olmuş heri) (Hacer Başalan)
Zeklenmeyi bırak hêri. (Taklit etmeyi bırak heri) (Enes Marazoğlu)
Ötögön aldıydım hêri. (Önceki gün aldıydım heri) (Fatih Keleş)
Eboğlakları at gitsin hêri. (Salyangozları at gitsin heri) (Şaban Kaya)
Eccük siğit hêri. (Biraz koş heri) (Bekir Başalan)
Bu dal niye ağalmış hêri. (Bul dal neden eğilmiş heri) (Bahattin Karaoğlu)
Kocabaşları götüdün mü hêri. (pancarı götürdün mü heri) (Adnan Meşeci)
İbiğini dut hêri. (Ucunu tut heri) (Mehmet Celep)

ÇORUM AĞZINDAN DERLEMELER

Hêri ORTADA KULLANIMI

Gateriyy diz hêri yıhılmasın. (Odunları düzgün diz heri yıkılmasın) (Döne Sertel)
İla hêri bu göbeller beni öykemden öldürecek (seslenme,dert yanma) (heri bu çocuklar beni sinirimden öldürecek.) (Döne Sertel)
Yoh hêri işine bak. (Olmaz heri işine bak) (Veysel Kan)
Lan hêri sen gufayı yemişsin. (Lan heri sen kafayı yemişsin) (Yakup Karayanık)
Dur hêri Sona vir. (Dur heri sonra ver) (Veysel Kan)
Gapıyı ecük ır hêri hava girsin. (Kapıyı biraz arala heri hava gelsin) (Satılmış Sertel)
Yoh hêri sen bilmiyon. (Yok heri sen bilmiyorsun) (Sadullah Akbol)
Az ağlen hêri.Gelen var. (Az dur heri gelen var) (Satılmış Sertel)

Hêri SONDA KULANIMI

Humbarın gapısını bek ettin mi hêri. (Ambarın kapısını kapattınmıheri) (Kezban Sertel)
Elmabelin de et büşürek hêri. (Elmabelinde et pişirelim heri) (Satılmış Sertel)
Gapının sürgüsü gırıldı hêri. (kapının kiliti kırıldı heri) (Ramazan Çakır)
Belim bıhınım gırılıy hêri. (Belim ve çevresi ağrıyor heri) (Kezban Sertel)
Dün diyzemğilin gumpirinin yirini gazduk hêri. (Dün teyzemğilin patatesinin yerini kazdık heri) (Sibel Sertel)

- Benim cüce horuz çıktı hêri.(Benim civciv horoz çıktı heri) (Sibel Sertel)
- Bek şaşudum hêri. (Çok şaşırđım heri) (Sibel Sertel)
- Beni zeklenme hêri. (Beni taklit etme heri) (Berke Akkuş)
- Bıldır bu vañitler bek hastalandım hêri. (geçen sene bu zamanlar çok hastalandım) (Satılmış Sertel)
- Tavuñ bi yiri hol dutmuş hêri. (Tavuk yeni yumurtlayacak yer bulmuş heri) (Kezban Sertel)
- Gobeller nerde hêri. (Çocuklar nerde heri) (Berkay Akkuş)
- Ellem yapamayacağ hêri. (Heraldeyapamayakheri) (Veysel Kan)
- Motoru beri getü hêri. (Traktörü bu tarafa getir heri) (Ali Çakır)
- Gözüm önü görmüyon hêri. (Gözünün önünü görmüyorsun heri) (Erdem Çördük)
- Aslaten yapduğın işe bak hêri. (Gerçekten yaptığın işe bak heri) (Erdem Çördük)
- Ne şişib duruyon hêri. (Ne kabarıp duruyorsun heri) (Hamdi Öztürk)
- Göbel boş vi hêri. (Çocuk boş ver heri) (İdris Çördük)
- Iraad mısın hêri?(Rahat mısın heri?) (Halil Ünal)
- İrelüün oraya gitdiyduğ hêri. (Dün değıl,ondan önceki gün oraya gitmiştik heri) (Yüksel Aslan)
- Yumruuğo vurduna böörüne vururum hêri. (Yumruğu,avurduna,böğrüne vururum heri) (Şaban Kale)
- Badalın başında bizim göbeli gördüm hêri. (Merdivenin başında bizim çocuğu gördüm heri) (Mehmet Tek)
- Bek güzel döölümüş hêri. (Pek güzel değılmiş heri) (Recep Akcan)
- Derünü malları bazara günderek hêri. (Salı günü inekleri pazara götürelim heri.) (Hasan Hüseyin Sertel)
- Topalah böörce topladın mı hêri?(Domates,fasülye topladın mı heri?) (Cemil Kaçmaz)
- Döşembe unü şeere gidicem hêri. (Pazartesi günü şehire gideceğim heri) (Hasan Hüseyin Sertel)
- İrametli Afatya halı Acuh Dayı varıd hêri. (RahbetliAfatya halı Acuh Dayı vardı heri) (Recep Akcan)
- Bu gece meelleyi gidek hêri. (Bu gece misafirlige gidelim heri) (Seher Sertel)
- Bu gonuda müzevirleşek hêri. (Bu konuda anlaşalım heri) (Recep Akcan)
- Emme goman hêri. (Ama yanına bırakmam heri) (Satılmış Sertel)
- Çöndeen ineğ gibi yiyon hêri. (Çöndeğın ineğı gibi yiyorsun heri) (Hasan Hüseyin Sertel)

Girağ unü evlüğe gidek hêri. (Pazar günü evlüğe gidelim heri) (Mustafa Kilkaya)
Gobeller badalın altında hêri. (Çocuklar merdivenin altında misket oynuyor heri) (Hülya Evlüce)
Helkeyi badala bırak hêri. (Kovayı merdivene bırak heri) (Ramazan Çakır)
Ellam sen beni rahatsız sandın hêri. (Heralde sen beni rahatsız sandın heri) (Ali Çakır)
Ellam sen beni boş adam zannettin hêri (Galiba sen beni boş adam zannettin heri) (Ali Çakır)

TOKAT AĞZINDAN DERLEMELER

Hêri SONDA KULLANIMI

Köye gidecoğ hêri(Köye gideceğiz heri) (Yıldız Sepetçi)
Halburu getüde unu eleyek hêri (Eleği getir de unu eleyelim heri) (Yıldız Sepetçi)
Kelpi bağlayağ hêri (Köpeği bağlayalım heri) (Gani Kartal)
Evi temizleyeğ hêri (Evi temizleyelim heri) (Senem Sepetçi)
Ecük mââmür mıslım otur hêri(Biraz düzgün otur heri) (Gani Kartal)
Bu saatte nereye gidecek hêri (Bu saatte nereye gideceğiz heri) (İsmail Sepetçi)
Yemaani yedin mi hêri (Yemeğini yedin mi heri) (Senem Sepetçi)
Sürekli dırdır ediyon ecük sus hêri (Sürekli konuşuyorsun biraz sus heri) (Tülay Kartal)
Senin yaptığını Çorum'un golüğü yapmaz hêri(Senin yaptığını eşek yapmaz heri) (Gani Kartal)
Âmed'in öküzü gibi ne bakıyon hêri(Ahmet'in öküzü gibi ne bakıyorsun heri) (Gani Kartal)
Ecük öte otur hêri(Biraz ileri otur heri) (Yıldız Sepetçi)
Âşâmyıma için ne yapacoğ hêri (Akşam yemeği için ne yapacağız heri) (Senem Sepetçi)
Bu saatte burda napıyon hêri (Bu saatteburada ne yapıyorsun heri) (Tülay Kartal)
Almaları yıhıyacoğ ilâne ecük su doldur hêri(Elmaları yıkayacağız leğene biraz su doldur heri) (Tülay Kartal)
Bu matematik dersini nasıl geçecoğ hêri(Bu matematik dersini nasıl geçeceğiz heri) (İsmail Sepetçi)
Ellerin de bek çipil hêri (Ellerin çok ince heri) (Yıldız Sepetçi)
Çarşıda ecük gezdük hêri(Çarşıda biraz gezdik heri) (Gani Kartal)
Üsten yuharı nereye gidiyon hêri(Üstten yukarı nereye gidiyorsun heri) (Yıldız Sepetçi)
N'örüyın hêri(Ne yapıyorsun heri) (İsmail Sepetçi)
Ellam sınavlar açıklanmış hêri(Herhalde sınavlar açıklanmış heri) (Yıldız Sepetçi)

Ne sallıyongögn'üm döndü hêri(Ne sallıyorsun midem bulandı heri) (Gani Kartal)

Geliyok geliyok dedin bir türlü gelededin hêri(Geliyorum geliyorum dedin bir türlü gelededin heri) (Yıldız Sepetçi)

Pırtıları yumuya dereye gidiyok hêri(Elbiseleri yıkamaya dereye gidiyoruz heri) (Gönül Kartal)

Boğün çarşuya getdük anam her şey ataş pahasıydı hêri(Bugün çarşıya gittik her şey çok pahalıydı heri) (Tülay Kartal)

Hele şunun yaptığına bahda ortalığı yıhıyor hêri(Şunun yaptığına bakar mısın ortalığı dağıtıyor) (Yıldız Sepetçi)

Bi sele kartıl topladım hêri(Bir sepet patates topladım heri) (Senem Sepetçi)

Bir bat etdük, devekle bir güzel yedük hêri(Bir bat yemeği yaptık, yaprakla bir güzel yedik heri) (Gönül Kartal)

SONUÇ

Amasya,Çorum,Tokat illeri Türkmen aşiretlerinin yoğun olarak yerleştiği yörelerdir.

Amasya,Çorum, Tokat illeri ağızları Batı Grubu Ağızlarının IV. V. VIII alt gruplarında bulunmaktadır. "Hêri "seslenme edatı uzun telaffuz edilir. Yazı dilinde tam bir karşılığı olmamakla birlikte çoğunlukla söze pekiştirme,çabukluk,rica,soru vb. anlamlar katar. (Semaveri yahmadın mı hêri? (Semaveri yakmadın mı heri?),Bedelleri getü hêri. (Merdivenleri getir heri) (Mustafa Kazancı),Ellerin de bek çipil hêri (Ellerin de çok ince heri) örneklerinde görüldüğü gibi.

Kurulan cümlelerin veya kelimenin daha baskın, coşkulu olması istendiğinde kullanılır. (hadi hêri,..)vb.

Genellikle cümlelerin sonunda kullanılır. (Köye gidecoğ hêri (Köye gideceğiz heri),Bek şaşudum hêri. (Çok şaşırdım heri),Emmim de kelemi baa da unutmuş hêri. (Amcam da lahanayı bahçe de unutmuş heri) Başta kullanımı çok nadir görülmekle birlikte(hêri sende!), ortada kullanımına da çok sık rastlanmaz. (İt çoştarı hđri ondan iş çıkmaz (Boş adam heri ondan iş çıkmaz),Aman Hđri sende. (Aman heri sen de) Kullanıldığı cümlelere çeşitli anlamlar kazandırmaktadır.

Burada "hêri" ile ilgili son sözleri söylemeden önce "gari(gayrı)"ile "hêri" üzerinde durarak bir karşılaştırma yapmak yerinde olur.Buna göre "gayrı" yukarıda görüldüğü şekillerde kullanılmaktadır:

"hêri"nin "gari"den gelip gelmediği incelendiğinde, "gari"nin türlü şekillerdeki kullanımlarından biri olan "geri" bu değişime en uygun kullanım olarak görülmektedir.Fakat bunun olabilmesi için,hem anlam olarak benzemesi hem de g>h önses ünsüz değişmesinin olması gerekmektedir.

"hêri": herif,yahu,boşver

“gari/geri”: artık,bundan böyle

Yukarıdaki kullanım şekillerine bakıldığında hem anlam bakımından benzememekte hem de fonetik olarak böyle bir değişim mümkün görünmemektedir.

Bu sebeple “hêri”adı geçen bölge ağızlarına özgü bir seslenme edatıdır.

Bu itibarla “hêri” seslenme edatı Amasya,Çorum,Tokat illeri ağızlarında çok yaygın bir yer edinmiştir. Bölge insanları bunları söz arasında sıkça kullanmaktadır. Kısaca “hêri” seslenme edatı günlük konuşmalarda Amasya,Çorum, Tokat İlleri ağızlarının sürekli kullandıkları bir öge olmuştur.

SÖZLÜK

A

Afur: Ahır

Ağlen: Dur

Almaları: Elmaları

Anadut: Harmanda sap bağının tutturulduğu iki uçlu sopa

Arh eyleme: Ark düzeltme

Asleten: Gerçekten

Ataş: ateş

B

Baa: Bağ,Bahçe

Bedel: Merdiven

Belliyek: Belleyelim,çapalıyalım

Bıldır: Geçen sene

Bicimcik: Çok az

Bizağal: Az önce

Boğün: Bugün

Bulaşuu: Bulaşık

C

Cıncıh: Misket,Kındak

Culuh: Hindi

Cüce: Cıvcıv

Cücük: Cıvcıv

Ç

Çaa: Çocuk

Çipil: İnce

Çorumun gölüğü: Eşeği

D

Daanekli postal: Topuklu ayakkabı

Depegöz: Gözünün önünü göremeyen

Derün: Salı

Devekle: Yaprakla

Dır dır: Sürekli Konuşuyorsun

TÜRÜK

Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi

2017, Yıl 5, Sayı: 10

Issn: 2147-8872

Döşenbe: Pazartesi

E

Ebođlak: Salyangoz

Ecüh: Biraz

Eliñ: Elinin

Ellaam: Galiba, Herhalde

Eme: Hala

Emmi: Amca

Essah: Gerçek

Eyfan: Sağlam

G

Gapa: Kapat

Gapı zârı: Köpek

Gater: Odun yığını

Geçecok: Gececeğiz

Gılık: Fasulye

Gidecook: Gideceğiz

Girağun: Pazar (gün)

Goğnüm: Midem

Goyun: Koyun

Göbel: Çocuk

Gudme: Gütme

Gumpir: Patates

Guzladı: Yavruladı

Guyruğunu doğrultmak: Hayırlamak

H

Hacad: Alet

Halbur: Elek

Helke: Kova

Hısım: Yakın

Hol Tutmak: Tavuğun yumurtlayacağı yer

Hoşteyn: Çok yiyen, tembel inek

Humbar: Ambar

I

Iraad: Rahat

İ

İlaa: İlahi

İlân: Leğen

İleruğun: Dünden önceki gün

İşgefe: Lavaş

İt ayağı yemiş gibi gezmek: Çok, sürekli gezmek

İt çoştarı: Boş adam

K

Kartil: Patates

Kelem: Lahana

Kelp: Köpek

Kemre: Hayvan gübresi

Kındak: Misket

Kocabaş: Şeker Pancarı

M

Maâl: Çapa yapılan alet, çapalamak

Maħat: Ağaçtan yapılan sert, minderli sedir.

Mamur mıslım: Düzgün

Meelle: Misafirlik

Mehel: Denk, eşit

Mesitmek: Önemsememek, dikkate almamak

Mıhır: Cimri

Ö

Ötögön: Önceki gün

P

Papak: Şapka, bere

Pırtıları: Elbiseleri

Pin: Kümes

R

Rampa: Yokuş

Reçberlik: Çiftçilik

S

Saku: Palto

Sele: sepet

Siğit-: Koşmak

Simkinme: Oyalanma

Ş

Şilepe: Şekerli yiyeceklerin bıraktığı yapış yapış olma durumu

T

Tirki: Ucundan sapı olan un ölçü aleti

Tokaç: Çamaşır yıkanırken ıslak çamaşıra vurulan ağaçtan yapılmış alet

Topalamak: Sağlam tutmak

Tumman: Bandik, şalvar

Ü

Üleş: Leş

Y

Yıkıyor: Dağıtıyor

Yimaani: Yemeğini

Yumuya: Yıkamaya

Yuğarı: Yukarı

Yuyum: Yıkamak

Z

Zeklenmek: Taklit etmek

Zerzele: Deprem

Zavzu: Sebze

Zıhım: Olmaz olsun

KAYNAK KİŞİLER

ADNAN MEŞECİ, 50, EMEKLİ, AMASYA
AHMET ASLAN, MEMUR, 47, AMASYA
ALAATTİN ŞİRİN, 40, MEMUR, AMASYA
ALİ ÇAKIR, 23, ÖĞRENCİ, ÇORUM
ARİFE YANIK, 42, HEMŞİRE, AMASYA
ATALAY ERDEM, 29, ÇİFTÇİ, AMASYA
AYŞE CELEP, 65, EV HANIMI, AMASYA
AYŞE MARAZOĞLU, 52, EV HANIMI, AMASYA
AYŞE MERAL, EV HANIMI, 70, AMASYA
AYŞEGÜL BODUR, 31, ÜNİVERSİTE MEZUNU, AMASYA
BAHATTİN KARAOĞLU, 46, İŞÇİ, AMASYA
BEKİR BAŞALAN, 24, ÖĞRENCİ, AMASYA
BEKİR BİÇE, ÇİFTÇİ, 78, AMASYA
BEKİR ŞAHİN, 85, ÇİFTÇİ, AMASYA
BERKAY AKKUŞ, 15, İŞSİZ, ÇORUM
CEMİL KAÇMAZ, MEMUR, 40, ÇORUM
CUMHUR MERAL, EMEKL, MEMUR, 56, AMASYA
DÖNE SERTEL, 46, EV HANIMI, ÇORUM
DURAN ŞAHİN, İŞÇİ, 20, AMASYA
DURSUN CELEP, 48, İŞÇİ, AMASYA
EMİNE ŞAHİ, EV HANIMI, 38, AMASYA
ENES MARAZOĞLU, 24, ÖĞRENCİ, AMASYA
ERDEM ÇÖRDÜK, POLİS, 40, ÇORUM
ESİN TAŞOVA, 45, EV HANIMI, AMASYA
F.KORKUT, GÜVENLİK, 28, AMASYA
FATİH KELEŞ, 46, İŞÇİ, AMASYA
FATİH MERAL, POLİS MEMURU, 29, AMASYA
FATMA KABAKÇI, 25, ÖĞRENCİ, AMASYA
GANİ KARTAL, ÖĞRENCİ, 24, TOKAT
GÖNÜL KARTAL, EV HANIMI, 42, TOKAT
HABİBE BAŞALAN, 32, EV HANIMI, AMASYA

TURUK

International Language, Literature and Folklore Researches Journal

2017, Year 5, Issue 10

Issn: 2147-8872

HACER BAŞALAN, 42, EV HANIMI, AMASYA
HAFİZE TAŞOVA, 70, EV HANIMI, AMASYA
HAKKI TAŞOVA, 75, EMEKLİ, AMASYA
HALİL ÜNAL, ASKER, 35, ÇORUM
HAMDİ ÖZTÜRK, İŞÇİ, 32, ÇORUM
HAMZA DURAN, 23, ÖĞRENCİ, AMASYA
HASAN HÜSEYİN SERTEL, ESNAF, 54, ÇORUM
HAYATİ DİLEK, İŞÇİ, 22, AMASYA
HÜLYA EVLÜCE, ÖĞRENCİ, 22, ÇORUM
İBRAHİM ÇEKER, 40, ÇİFTÇİ, AMASYA
İDRİS ÇÖRDÜK, 47, AŞÇI, ÇORUM
İSMAİL SEPETÇİ, ÖĞRENCİ, 24, TOKAT
İSMAİL UYSAL, 25, ESNAF, AMASYA
KADRİYE YILMAZ, 31, EV HANIMI, AMASYA
KEMAL CEYLAN, 43, ÇİFTÇİ, AMASYA
KEZBAN SERTEL, 82, İŞSİZ, ÇORUM
M.AKİF KAZANCI, 25, ÇİFTÇİ, AMASYA
M.ALİ BAŞALAN, 35, ÇİFTÇİ, AMASYA
MAHMUT BİÇER, ÇİFTÇİ, 47, AMASYA
MASHAR YILMAZ, 36, ESNAF, AMASYA
MEHMET CELEP, 32, ÇİFTÇİ, AMASYA
MEHMET MARAZOĞLU, 46, ESNAF, AMASYA
MEHMET OKUR, 50, EMEKLİ, AMASYA
MEHMET TEK, ESNAF, 30, ÇORUM
METİN MARAZOĞLU, 55, EMEKLİ, AMASYA
MİTHAT TEKCAN, ÇİFTÇİ, 58, AMASYA
MUALLA ATAV, ÖĞRENCİ, 22, TOKAT
MUAMMER KAZANCI, 49, ÇİFTÇİ, AMASYA
MUSTAFA BAŞALAN, 69, EMEKLİ, AMASYA
MUSTAFA DURMAZ, 46, İMAM, AMASYA
MUSTAFA KAZANCI, 25, ESNAF, AMASYA
MUSTAFA KILKAYA, 40, İŞSİZ, ÇORUM
MUSTAFA YALÇIN, 25, İŞÇİ, AMASYA
MUSTAFA YILMAZ, 40, İŞÇİ, AMASYA
OSMAN TAŞOVA, 48, EMEKLİ, AMASYA
OSMAN TEKCAN, İŞÇİ, 28, AMASYA
ÖMER FARUK BİRGÜL, 25, ESNAF, AMASYA
ÖMER KARAGÖZOĞLU, 25, ESNAF, AMASYA
ÖZNUR TAŞOVA, 27, MEMUR, AMASYA

RABİA BAŞALAN, 65, EV HANIMI, AMASYA
RABİA TAŞOVA, 73, EV HANIMI, AMASYA
RAMAZAN ÇAKIR, 25, ÖĞRENCİ ÇORUM
RAŞİT TAŞOVA, 93, EMEKLİ, AMASYA
RECEP AKCAN, GÜVENLİK, 35, ÇORUM
SADULLAH AKBOL, 24, ÖĞRENCİ, ÇORUM
SANİYE MERAL, EV HANIMI, 49, AMASYA
SATILMIŞ SERTEL, ÖĞRENCİ, 23, ÇORUM
SEHER SERTEL, 21, ÖĞRENCİ, ÇORUM
SELİM BAŞALAN, 49, MEMUR, AMASYA
SENEM SEPETÇİ, EV HANIMI, 38, TOKAT
SİBEL SERTEL, 25, ÖĞRENCİ, ÇORUM
ŞABAN KALE, İŞSİZ, 28, ÇORUM
ŞABAN KAYA, 45, ESNAF, AMASYA
ŞABAN KÖSEOĞLU, 53, ÇİFTÇİ, AMASYA
ŞAHABETTİN BAYKARA, 42, ESNAF, AMASYA
ŞAKİR SAVAŞ, İŞÇİ, 29, AMASYA
ŞEVKET DOĞAN, 28, İŞÇİ, AMASYA
TACETTİN KÜÇÜKOĞLU, 28, İŞÇİ, AMASYA
TALAT AKSOY, 25, İŞÇİ, AMASYA
TUĞRUL MERAL, 24, ÖĞRENCİ, AMASYA.
TUNAHAN YILMAZ, 19, ÖĞRENCİ, AMASYA
TÜLAY KARTAL, ÖĞRENCİ, 25, TOKAT
VEYSEL KAN, 22, ÖĞRENCİ, ÇORUM
YAKUP KARAYANIK, SERBEST MESLEK, 50, ÇORUM
YAŞAR İRTEGÜN, HAYVANCILIK, 30, AMASYA
YILSIZ SEPETÇİ, ÖĞRENCİ, 23, TOKAT
YÜKSEL ASLAN, İŞSİZ, 27, ÇORUM

KAYNAKÇA

AnaBritannica Genel Kültür Ansiklopedisi, (1986), Cilt 2, İstanbul, Ana Yayıncılık.
AnaBritannica Genel Kültür Ansiklopedisi, (1986), Cilt 9, İstanbul, Ana Yayıncılık.
Demir, Necati (2001). Ordu İli ve Yöresi Ağızları, Ankara: TDK Yayınları.
Demir, Tufan (2006). Türkçe Dilbilgisi, Ankara : Kurmay Kitap Yayın Dağıtım.
Derleme Sözlüğü, (1993). C.VII. Ankara, TDK Yayınları.
Erdem, Mehmet Dursun, (2007). Amasya İl Yıllığı, Yayıncı : Amasya Valiliği.
Ergin, Muharrem (1989). Türk Dil Bilgisi, İstanbul : Bayrak Basım / Yayım / Tanıtım.

Gençler İçin A'dan Z'ye Genel Kültür Ansiklopedisi, (2006), Cilt 2, İstanbul, Serhat Yayınları.

Gülensoy, Tuncer (2000). Türkçe El Kitabı, Ankara, Akçağ Yayınları.

Güneş, Sezai (2009). TÜRK DİLİ BİLGİSİ, İzmir : Çağlayan A.Ş.

Hengirmen, Mehmet (2009). Dilbilgisi ve Dilbilim Terimleri Sözlüğü, Ankara : Engin Yayınevi.

Karaağaç, Günay (2012). Türkçenin Dil Bilgisi, Ankara, Akçağ Yayınları.

Karahan, Leyla (1996). Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması, Ankara: TDK Yayınları.

Korkmaz, Zeynep (1992). Gramer Terimleri Sözlüğü, Ankara : TDK Yayınları.

Korkmaz, Zeynep (1995). Türk Dili Üzerine Araştırmalar, İkinci Cilt, Ankara, TDK Yayınları.

Nakiboğlu, Sadi H. (2001). Adıyaman ve Yöresi Ağızları, Niğde Üniversitesi Yayınları.

Özçelik, S. ve Boz, E. (2001). Diyarbakır İli Çüngüş ve Çermik Yöresi Ağzı (Dil İncelemesi, Metinler, Sözlük), Ankara: TDK Yayınları.

Türkçe Sözlük, (2005), Ankara, TDK Yayınları

Tokat Valiliği Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Tokat Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü,
internet sitesi,
<http://www.csb.gov.tr/iller/tokat/index.php?Sayfa=sayfa&Tur=webmenu&Id=2643>